

MAKTABGACHA TA'LIMDA MUSIQIY TARBIYANI TASHKIL ETISHDA PYOTR FRANTSEVICH LESGAFT PEDAGOGIK G'OYALARINING ILMIY-METODIK AHAMIYATI

Sapoyeva Fotima Abdullayevna
Alfraganus University
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya Maqolada P.F. Lesgaftning pedagogik qarashlari maktabgacha ta'lim tizimida musiqiy tarbiyani tashkil etish nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. Lesgaft tomonidan ilgari surilgan majburlashsiz tarbiya, yoshga mos rivojlanish va ongli faoliyat tamoyillari “Ilk qadam” davlat o'quv dasturida belgilangan musiqiy faoliyat mazmuni bilan qiyosiy jihatdan o'rganiladi. Tahlil natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy faoliyatni erkin va psixologik jihatdan qulay muhitda tashkil etish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, musiqiy tarbiya, Lesgaft, Ilk qadam, yosh psixologiyasi, ritmik faoliyat.

Maktabgacha yosh davri shaxs rivojlanishining intensiv bosqichi bo'lib, aynan shu davrda emotsional sezgirlik, estetik idrok, ijtimoiy munosabat va irodaviy jarayonlarning dastlabki shakllari tarkib topadi. Musiqiy tarbiya mazkur rivojlanish jarayonining muhim komponenti sifatida bolaning ichki dunyosiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy maktabgacha ta'lim mazmuni “Ilk qadam” davlat o'quv dasturi asosida tashkil etilib, unda musiqiy faoliyat bolaning yosh xususiyatlari va psixologik rivojlanish qonuniyatlariga mos ravishda olib borilishi belgilangan. Shu nuqtai nazardan klassik pedagogik merosni qayta tahlil qilish ilmiy jihatdan dolzarbdir.

P.F. Lesgaft pedagogik tizimi bolaning tabiiy rivojlanishiga tayangan holda, majburlashsiz va ongli faoliyatga asoslangan tarbiya konsepsiyasini ilgari suradi. Uning qarashlari jismoniy, ruhiy va estetik rivojlanishning uzviyligini ta'kidlaydi. Mazkur yondashuv musiqiy tarbiya jarayonini faqat ko'nikma shakllantirish emas, balki shaxsiy rivojlanish mexanizmi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Lesgaft ta'lim jarayonida bolaning tabiiy ehtiyojlari va ichki qiziqishlariga tayangan holda faoliyatni tashkil etish zarurligini asoslaydi. Uning fikricha, majburlash asosida tashkil etilgan har qanday pedagogik ta'sir barqaror natija bermaydi.

Pedagog shaxs rivojlanishida uch jihatni ajratadi:

1. Harakat faoliyati orqali ongni faollashtirish;
2. Emotsional tajriba orqali estetik idrokni shakllantirish;
3. Ixtiyoriy faoliyat orqali o'zini boshqarish ko'nikmasini rivojlantirish.

Musiqiy tarbiya mazkur uch komponentning uyg'unlashuvi uchun qulay pedagogik maydon hisoblanadi. Ritm, harakat va ohangning birligi bolaning sezgi organlari va psixik jarayonlariga kompleks ta'sir ko'rsatadi.

“Ilk qadam” dasturida musiqiy tarbiya quyidagi faoliyat turlarini qamrab oladi:

- musiqani tinglash;
 - qo'shiq kuylash;
 - musiqali o'yinlar;
 - ritmik harakatlar;
- bolalar cholg'u asboblari oddiy ijro elementlari.

Mazkur faoliyatlar yoshga moslik va erkinlik tamoyiliga tayangan holda tashkil etilishi ko'zda tutiladi. Dasturda bolaning musiqiy faoliyatga ixtiyoriy jalb etilishi, harakatni tanlash imkoniyati va emotsional javobini qo'llab-quvvatlash ustuvor vazifa sifatida belgilanadi.

Bu jihatlar Lesgaft konsepsiyasidagi majburlashsiz tarbiya g'oyasi bilan mazmunan uyg'unlashadi.

Maktabgacha yoshda irodaviy jarayonlar endigina shakllana boshlaydi. Musiqali o'yinlar va ritmik mashqlar jarayonida bola:

- navbat kutishni;
- umumiy ritmga moslashishni;
- harakatni to'xtatish va davom ettirishni;
- guruh bilan uyg'un harakat qilishni o'rganadi.

Bu jarayon tashqi nazoratdan ko'ra ichki boshqaruv mexanizmlarini shakllantiradi. Musiqiy mashg'ulotlar erkin tashkil etilganda bolada ichki motivatsiya kuchayadi, bu esa barqaror o'rganish jarayoniga olib keladi.

Shu jihatdan musiqiy tarbiya estetik tarbiya bilan bir qatorda psixologik yetuklik omili sifatida namoyon bo'ladi.

Lesgaftning yoshga moslik tamoyili maktabgacha ta'limda musiqiy repertuarni tanlashda alohida ahamiyatga ega. Murakkab intonatsion tuzilishga ega qo'shiqlar emas, balki qisqa, obrazli, ritmik jihatdan sodda asarlar tavsiya etiladi.

Metodik nuqtai nazardan quyidagi yondashuvlar muhimdir:

- majburiy ijro dan voz kechish;
- individual ritmik javobni qo'llab-quvvatlash;
- harakat va ohangni integratsiyalash;
- musiqani emotsional idrok qilishga yo'naltirish.

Bu yondashuvlar bolaning musiqiy faoliyatga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantiradi.

Musiqi maktabgacha yoshda faqat estetik zavq shakllantiruvchi vosita emas, balki shaxsning kompleks psixik rivojlanish mexanizmi sifatida qaralishi lozim.

Bolaning ritmni his qilishi, ohangga javob qaytarishi va harakatni musiqa bilan muvofiqlashtirishi uning sensomotor integratsiyasini faollashtiradi. Bu jarayon diqqat, xotira va ixtiyoriy nazorat kabi kognitiv funksiyalar bilan bevosita bog‘liq.

Lesgaft ta’kidlagan “ongli faoliyat” tamoyili musiqiy mashg‘ulotlarda ayniqsa namoyon bo‘ladi. Agar bola qo‘shiqni mexanik takrorlamay, balki uning mazmunini his qilsa va harakat orqali ifoda etsa, tarbiya jarayoni ichki motivatsiya asosida kechadi. Majburiy ijro esa qisqa muddatli natija berishi mumkin, ammo barqaror qiziqish shakllantirmaydi.

Lesgaft pedagogik g‘oyalarini maktabgacha ta’lim amaliyotiga integratsiya qilish musiqiy mashg‘ulotlarni mexanik takrorlashdan ijodiy va emotsional faoliyatga aylantirish imkonini beradi.

Musiqiy mashg‘ulotlarni:

- erkin harakat asosida;
- obrazli tushuntirishlar bilan;
- musiqiy xarakterga mos mimika va plastika bilan;
- bolalarning individual tempiga mos ravishda

tashkil etish tavsiya etiladi.

Xulosa

Lesgaft pedagogik konsepsiyasi maktabgacha ta’limda musiqiy tarbiyani tashkil etish uchun nazariy va metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Uning majburlashsiz tarbiya, yoshga mos rivojlanish va ongli faoliyat tamoyillari “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturida belgilangan musiqiy faoliyat mazmuni bilan uyg‘unlashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Лесгафт П.Ф. Педагогическое наследие. — Москва: Академический проект, 2007.
2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligi. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. — Toshkent, 2023.
3. Abdullayeva M. Maktabgacha ta’limda musiqiy tarbiya nazariyasi. — Toshkent, 2021.
4. Xasanova D. Maktabgacha yosh psixologiyasi. — Toshkent, 2020.
5. UNESCO. Early Childhood Care and Education. — Paris, 2019.